

et Calvin. L'humanisme jugé par la réforme".

Nu gaf de jonge Calvin zijn beroemde Institutie in den christelijken godsdienst voor het eerst uit juist in het jaar, dat de oude Erasmus voor goed zijn oogen sloot (1536); en van een omgang tusschen hen, persoonlijk of per brief, is dan ook geen sprake geweest: de eenige ontmoeting tusschen beide mannen, waarvan gewaagd wordt, berust dan ook op een oncontroleerbare overlevering.

Aan den anderen kant echter oefende Erasmus, al was zijn figuur ook omstreken, in het laatste derde deel van zijn 70-jarig leven zulk een beheerschen invloed uit op het geestelijk leven zijner dagen, dat het ten eenenmale ondenkbaar is, dat iemand, die in dien tijd b.v. aan de universiteit van Parijs zijn academische studiën voltooide, aan hem zonder meer zou kunnen voorbijgaan en niet zijn houding bepalen moest tegenover Erasmus en de richting, die hij schitterend vertegenwoordigde: het humanisme.

Bij de beoordeeling van het erasmiaansche humanisme dient men echter wel in het oog te houden, dat dit een humanisme was van een bijzondere kleur, en geenszins vereenzelvigd kan worden met wat wij thans gewoonlijk onder humanisme verstaan.

Het humanisme, waartegen het christendom thans bewust positie kiest, omdat het zijn gevaarlijkste, wjl beminnelijkste vijand is, is een levens- en menscheidsbeschouwing, die geheel rust op de waardigheid, de kracht, het zelfontwikkelingsvermogen en het zelfbeschikkingsrecht, in één woord de autarchie van den mensch; voor het huidige humanisme is de mensch geestelijk en zedelijk „selfsupporting“.

Voor Erasmus, die zich op zijn sterfbed aan Christus' barmhartigheid aanbeval en wiens laatste woord, dat van zijn veege lippen kwam, de zucht was van het creatuur, dat zich overgeeft aan zijn Schepper, gold zulk een beschouwing zeker niet. Zeker had de Renaissance der oude letteren zijn geest gestempeld, maar nooit heeft hij zijn levensdoel geformuleerd, zonder daarin de allesbeheerschende plaats te geven aan Christus, die voor hem was de via, vita, veritas (de weg, de waarheid en het leven), en die genaderd wordt in een eenvoudig geloof, dat zich uit in de werken der liefde.

Een voorbereiding tot het inzicht in wat een christen betaamt, meende hij, dat gelegen kon zijn in de studie der klassieke letteren en cultuur. De wijsheid en schoonheid, die hij daarin vond en met critische onderscheiding waardeerde, meende hij niet behoeven te verwerpen, veeleer achtte hij die dienstig voor de veredeling der zeden, voor de verhooging van het beschavingspeil en de bevordering van een bewust christelijk leven.

In de verbinding van humanisme en christendom blijft het eerste een vormbeginsel en altoos volkomen gesubordineerd aan, en in dienst gesteld van het Evangelie; ook in den vorm, dien hij zelf als hoofddoel van zijn literaire werkzaamheden trachtte te verwezenlijken: door de vermeerdering van de kennis van de talen waarin de Bijbel geschreven en later door de kerk overgeleverd was, hem in zijn oorspronkelijken zin weer nader te brengen tot geestelijkheid en leekendom.

Het christendom van Erasmus, die wel niet tot de grootste denkers behoort, was even praktisch als dat van de Broeders des Gemeenen Levens, op wier scholen hij onderwijs had genoten. Hij lette meer op het leven dan op de leer, en zou niet gaarne iemand van afwijkende opvattingen verketteren, als zijn leven een christelijken geest ademde. Maar daarom spaarde hij zijn critiek ook niet op de misstanden der kerk: de pronk- en praalucht der prelaten, de strijducht der pausen, de simonie in de kerk, de zedeloosheid der monniken, de zwendel der aflaatkramers, de dwaze heiligenvergoding.

Maar conciliant, verdraagzaam en verbindend als hij was, brak hij daarom niet met haar, maar bleef in haar protesteeren. Ook omdat de dogmatische inzichten bij hem nimmer het gewicht kregen als bij de Reformatoren; te zeer was hij door de haarkloverijen der scholastici, die hij in Parijs had meegemaakt, afkeerig geworden van debatten over dogmatische vraagstukken, en te diep was hij er van overtuigd, dat het menscheijk denken de goddelijke waarheden maar gedeeltelijk kan vatten, en dat het spreken der menschen over goddelijke zaken een stamelen blijft over iets, waarvan een volkomen kennis eerst na dezen wezen zal.

Kende hij zodoende niet de dogmatische verdieping van Calvin, hij miste ook de mystieke verrukking van Luther, en dat hing misschien ook met zijn humanisme samen. Met de sterke ontwikkeling van zijn humanistisch vorm- en stijlbesef was toch ook wel iets van den humanistischen zuurdeesem in zijn denken doorgedrongen. Hij deelde met de andere humanisten dien geheimen trots van hen, die de wetenden en de kennenden zijn onder onwetenden en onkundigen. Hij koesterde verwachtingen van den mensch en

de menscheid, en dacht niet zoo heel gering van de diensten, die het kennen aan een ethische levenshouding zou kunnen bewijzen; hij behield ook een zeker optimisme aangaande een verbetering van zeden en beschaving; en trachtte, toen hij eindelijk een openlijke uiteenzetting met Luther niet langer kon omgaan, althans iets van den vrijen wil van den mensch te redden. En dat de menscheijk dingen hem zwaarder wogen dan de goddelijke, was een verwijt van Luther, dat misschien niet geheel juist was, zooals het bedoeld werd, maar ze wogen bij Erasmus toch altijd zwaarder dan bij de beide groote Reformatoren.

In het zeer lezenswaardige hoofdstuk over Erasmus en Calvin nu betoogt mej. Mann, dat de beslissende scheidslijn tusschen Humanisme en Reformatie eerst door Calvin met vaste hand is getrokken. En inderdaad laten de eerste bladzijden van de Institutie daarover reeds geen twijfel meer toe.

Zeker heeft Calvin de beteekenis van Erasmus ten volle begrepen; hij ontving zijn algemeen-culturele en literaire ontwikkeling in een erasmiaans milieu, moet later zijn Augustinus toch in de door Erasmus bezorgde uitgave hebben gelezen, bespreekt in zijn commentaren dikwijls (157 maal volgens mej. Mann) de meening van Erasmus over allerlei punten, en aanvaardde in het algemeen de eruditie van het humanisme.

Maar al het gematigde en verzoenende, verbindende en waardeerende, tolerante en liberale van het standpunt van Erasmus wees hij onverbiddeijk af. Zulke figuren, die de scheiding altijd trachten te bezweren met het compromis, moet hij veroordeelen en rekenen tot de Nicodemieten, wier houding hij zoo scherp afkeurde: zijn God eischt nu eenmaal lichaam en ziel van den mensch geheel en al, restloos op.

Inderdaad sneed de Reformatie met Calvijn's Institutie de laatste banden met het humanisme door. Want de weg van Bazel naar Wittenberg moge lang zijn, naar langer is die van Bazel naar Genève. Hier ontmoette het humanisme een macht, die in den verderen loop van zijn bestaan zijn tegenstander zal blijven en zijn gangen nalijverig zal bewaken.

Dit komt in de zeer objectief gehouden beschouwingen van dit boek goed en duidelijk uit, al is het mogelijk, dat de onverdraagzaamheid van het calvinisme te veel is onderstreept en het specifiek humanistische van Erasmus misschien te zeer is toegespijst.

Maar Erasmus is nu eenmaal moeilijk begripmatig vast te leggen — altijd wisselen de tinten en vloeien de nuances bij hem in elkaar over.

G. A. LINDEBOOM.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Slijtage.

Ik bedoel nu eens niet de slijtage aan de schoolmeubelen, aan het gebouw, aan de leermiddelen. Ook denk ik niet aan wat men wel eens met een minder mooi woord slijtage bij het personeel van de scholen noemt. Neen, ik denk hier aan slijtage in verband met de resultaten van het onderwijs. Het is immers een niet tegen te spreken feit, dat heel wat van de kennis, die een mensch in den loop van zijn leerjaren opdoet, weer verdwijnt in het latere leven. „Daar weet ik nu niets meer van“, verzucht menigeen, die zijn kinderen bezig ziet, met schoolse kennis te verzamelen. Ook de vaardigheden, die men zich vroeger eigen gemaakt heeft, verleert men weer, wanneer men zich niet gedurig blijft oefenen.

Om twee redenen breng ik dit verschijnsel nu graag eens onder de aandacht van de lezers.

De eerste reden staat in verband met de klachten over de resultaten van het onderwijs, die we ook in onze dagen weer gedurig te hooren krijgen. Jonge menschen, die eenigen tijd geleden de school verlieten, schieten dan in een of ander opzicht te kort en de schuld daarvan wordt dan aan de school geweten. Het onderwijs is niet voldoende geweest, zoo oordeelt men dan maar dadelijk. Niet altijd is men hierin billijk. Natuurlijk, een school kan te weinig nadruk op het één of ander leggen, kan ook te veel tijd besteden aan dingen, die voor het praktische leven van te weinig belang zijn. Ik denk nu maar eens aan een massa jaartallen bij geschiedenis of een groot aantal plaatsen bij aardrijkskunde. Maar onze methodiek is nu wel zoover gevorderd, dat er in het algemeen gezegd kan worden, dat de school haar taak vrijwel nauwkeurig omschreven vindt. Zoo hebben de kinderen vaak een goede, soms zelfs een keurige hand van schrijven geleerd en leverden ze meermalen een taallesje of een opstel af, waarin zoo goed als geen fout voorkwam. Maar hebben ze nu een paar jaar lang geen pen in de hand gehad — en dat komt voor — of zijn ze gedurende een poos niet voldoende op stijl

en taal gecorrigeerd, dan valt niet zelden een droevige achteruitgang te constateeren. En daar mag men dan niet de school aansprakelijk voor stellen. Dan mag men geen roerende klachten uiten over de droeve resultaten van het onderwijs.

Daar komt bij, dat men in onzen tijd van het kind wel wat veel belijft te vragen. Misschien dat daar de school wijzer in moest wezen. Maar de één biedt dan tegen de ander op. Als men ziet, welke boeken betrekkelijk jonge kinderen al krijgen door te werken, dan is het duidelijk, dat het onmogelijk allemaal hun eigendom kan worden en dat er op deze stof veel slijtage moet voorkomen.

Men heeft wel eens gemeend, en uit die gedachte hebben heel wat ouders geleefd, dat als men de kinderen op een goede school heeft, de verantwoordelijkheid voor het onderwijs van de ouders is afgewenteld. Maar dat is een dwaling. Dan moeten er klachten vallen over slijtage. Als de kinderen van school zijn, moeten de kennis en de vaardigheid worden onderhouden. In vele gevallen gebeurt dat door voortgezet onderwijs, maar waar dat niet zoo is, daar bieden de jeugdverenigingen van onze dagen een welkome gelegenheid om heel wat bij te houden. Dat moesten de ouders nog veel beter inzien. Dan zouden ze hier niet zooveel aan de vrije keuze van hun opgroeiende kinderen overlaten.

De kinderen moeten blijven lezen, ook eens wat hardop voorlezen. Weet men in vele gezinnen, hoe prachtig het is, in den huiselijken kring op den rustigen Zondagavond een boek samen door te lezen; één leest hardop voor? De kinderen moeten van jongsaf meedoen aan de familie-correspondentie. Dan blijven ze schrijven en ze houden de vrijmoedigheid, hun gedachten vrijuit neer te schrijven. Wordt ook de Bijbellectuur in huis gebruikt, om de kennis van de Bijbelsche Geschiedenis, op school opgedaan, te bewaren voor slijtage?

De oogen gaan er weer meer en meer voor open, dat de beteekenis van het gezin voor de opvoeding groot is. En dat geldt niet in het minst van de slijtage van de verworven kennis en vaardigheid.

Gr.

G. MEIMA.

DE PERSSCHOUWING

Hoedemaker en toch niet Hoedemaker.

Dr van Lonkhuijzen schreef een brochure: „De Christelijke Staat en de geestelijke en zedelijke ontfaarding onder ons volk“. Zij is ons persoonlijk nog niet onder de oogen gekomen. Ons blad zal er wel op terugkomen. „De Nederlander“ heeft reeds beweerd, dat de brochure loopt „in de lijn van Dr Hoedemaker“. Op zichzelf is dit nog niet een aanleiding voor ons, om dit oordeel hier te vermelden. Het treft ons echter, dat in hetzelfde nummer van „De Weeker“ twee schrijvers op dit punt elkaar tegenspreken. Wij geven eerst het woord aan den Chr. Geref. Dr H. Janssen, die aldus schrijft:

En thans heb ik juist de lezing beëindigd van een brochure, uitgegeven bij den uitgever Kok te Kampen, over: „De Christelijke Staat en de geestelijke en zedelijke ontfaarding van ons Volk“, door Dr J. van Lonkhuijzen, die iedereen moet trachten te lezen, want daarin gaat Dr van Lonkhuijzen, die beslist Anti-revolutionair is, op de lijn van Dr Hoedemaker over. Wij komen zelf daar later op terug. Maar vermelden hier het oordeel reeds van het Christ. Hist. Dagblad „De Nederlander“, dan kan ieder lezen, hoe de redactie over deze brochure oordeelt.

En — gelijk wij reeds opmerkten — in hetzelfde nummer komt een recensie van deze brochure voor van de hand van den redacteur (J. J. v. d.) S(chuit) die, precies andersom concludeerende, constateert:

Men merkt hier aanstonds, dat anti-revolutionaire staatkunde zoo geheel andere beginselen voorstaat dan het Hoedemakeraansche ideaal.

Hier wordt het begrip Christelijke Staat toegeticht in zijn doorwerking voor onze staatkunde, en wat bij Hoedemaker veel te weinig uitkomt, dat het begrip „staat“ uit de gratia communis stamt, wordt hier duidelijk en klaar gehandhaafd.

Het is wel treffend, dat zoo geoordeeld wordt. Het lijkt ons een gevolg, enerzijds van het feit, dat aan Hoedemaker allerlei legenden worden vastgeknoopt, en voorts van de omstandigheid, dat hetzelfde gebeurt ten aanzien van de A.R.-partij van heden.

Zenuwachtigheid.

Het „Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur“ plaatst een volgend ingezonden stuk (onder den titel „1886—1936“):

Naar de dagbadden melden, worden reeds maatregelen voorbereid om in 1936 de „doleantie“ van 1886 te herdenken. Met gegrunde vrees zien degenen, die zich dien schrikkelijken tijd herinneren, terwijl zij bleven „onder het synodale juk“ (zooals het heette), deze gedachtenisviering tegemoet. Ongetwijfeld zal op velerlei wijze God worden geprezen en gedankt door voorgangers en leden der „Gereformeerde Kerken“ om hetgeen „Hij“ toen heeft gedaan. En een feestrede van Z.Ex. Colijn zal niet uitblijven. Er wordt een gedankboek samengesteld en het is niet twijfelachtig in welken

geest dit heeft bidden en onoverwinnelijke werken.

Hoe velen vóór 50-dienst er daan, w't geschiedt Kerken" broederi Afgesche tegenover een van bekwaam hebben gelicht van de een over

Wat is verboden geschiedt tics. Nic ons; maar handelen. bewijs, da broederi zich hier lichte v al het be broederi

In het Cultuur" de Quake.

Seder „Eerde“ tigd, w Quakers aanleid standig sids M waaraan van ho kindere was de Genoots en Eng interna of Lan-voeringe den ge Wat onder institut interna Bolkest

Even late

Ofsch komen, meer r geregel Franc

Dat tot uitli onderli aard, i zijn Qu wegend de kind

Het sch enkele M

De in Indivi ook e Holla spanni waarde bliven viduall vrucht streefd

En even

In a aantal gens e duideli gevev naar z lesgeve de ver loop. V den in van le bespre lingen latente wordt opgew groote houdir die teg heeft w van v Vee licha

Met di slagen. Quakers

zelden een
ren. En daar
rakelijk voor
nde klachten
het onderwijs.
tijd van het
n. Misschien
wezen. Maar
op. Als men
e kinderen al
duidelijk, dat
om kan wor-
slijtage moet

die gedachte
als men de
ft, de verant-
an de ouders
ing. Dan moe-
Als de kin-
kennis en de
vele gevallen
s, maar waar
vereeninge-
heid om heel
e ouders nog
r niet zooveel
ende kinderen

ook eens wat
ele gezinnen,
ken kring op
samen door
De kinderen
i de familie-
hriven en ze
achten vrijuit
bellectuur in
de Bijbelsche
bewaren voor

n meer voor
ezin voor de
t in het minst
nnis en vaar-

G. MEIMA.

et Hoedemaker.
re: „De Chris-
tijke ontanding
nog niet onder
op terugkomen.
lat de brochure
Op zichzelf is
dit oordeel hier
in hetzelfde
ers op dit punt
woord aan den
chrijft:

indigd van een
ok te Kampen,
stelijke en zede-
Dr J. van Lonk-
te lezen, want
alist Anti-revo-
naker over. Wij
vermelden hier
st. Dagblad „De
hoe de redactie

hetzelfde num-
re voor van de
) S(chuit) die,
steert:
ti-revolutionaire
n voorstaat dan

staat toegelicht
staatkunde, en
itkomt, dat het
is stamt, wordt

weld wordt. Het
et feit, dat aan
astgeknoopt, en
fde gebeurt ten

enuwachtigheid.
tendom en Cul-
tuk (onder den

en reeds maat-
antie" van 1886
in degenen, die
ren, terwijl zij
als het heette),
etwijfde zal op
n gedant door
rde Kerken" om
en feestrede van
rdt een gedenk-
achtig in welken

geest dit boek zal geschreven zijn. Dr Abr. Kuyper heeft bij zijn tegenstanders den indruk nagelaten van een onoverwinnelijk meesterschap om de kromste dingen zóó voor te stellen, dat zij zijnen volgelingen recht schenen, en zijn invloed is krachtig blijven doorwerken.

Hoe ware het te wenschen, dat de bedoelde „gedachtenisviering" achterwege bleve en niet de dingen, die vóór 50 jaar zoo onnoemelijk veel schade aan godsdienst en geestelijk leven in ons vaderland hebben gedaan, weer voor den geest werden gebracht! Maar nu 't geschieden zal, terwijl de leiders der „Gereformeerde Kerken" niet de minste neiging toonen om tot verbroedering met andere Kerken (behalve dan de oude Afgescheidenen) te komen, zal het noodig zijn, dat tegenover hun gedachtenisviering op waardige wijze een waar getuigenis daartegenover gesteld worde, door bekende pennen. Want de jongeren, die niet dien tijd hebben meegemaakt, mogen niet eenzijdig worden ingelicht. Zoowel in het archief als in de bibliotheek van de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk is een overvloed van officieel en niet officieel materiaal.

Wat is de mentaliteit toch wonderlijk. Indien er verbroedering komen moet, zal zij kunnen en moeten geschieden door de behandeling van de kwesties. Niet door het laten liggen daarvan. Nu is er bij ons, naar het blijkt, de geneigdheid, de kwesties te behandelen. En is dat nu voor hervormde menschen het bewijs, dat er „niet de minste neiging bestaat tot verbroedering?" Of is soms de vaste overtuiging, welke zich hier bij dezen inzonder uit spreekt, dat n.l. de voorhefting van gereformeerde zijde eenzijdig zal zijn, zóó al het bewijs, dat men vaak van hervormde zijde de broederlijkheid zeer ver uit den gezichtskring laat?

Een Quaker-school.

In het „Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur" wordt, geteekend J. Liefstuck, iets verteld over de Quaker-school, „Eerde" te Ommen. Wij lezen daar:

Sedert verleden jaar Paschen is er op kasteel „Eerde" bij Ommen een internationale school gevestigd, welke gebaseerd is op de grondbeginselen der Quakers. De opzet is internationaal, de onmiddellijke aanleiding tot de stichting der school waren de omstandigheden waaronder kinderen in Duitsland sinds Maart 1933 van staatswege worden opgevoed, en waaraan de ouders, indien zij met de opvattingen van het nationaal-socialisme niet instemmen, hun kinderen niet vermogen te onttrekken. De aanleiding was dus de urgente nood. In Mei 1933 heeft het Genootschap der Vrienden in Nederland, Duitsland en Engeland het vraagstuk van de stichting eener internationale school in den geest der écoles nouvelles of Landschulheime onder oogen genomen en na uitvoerige besprekingen kon zij met Paschen 1934 worden geopend.

Wat de technische zijde betreft, de school staat onder de Nederlandsche onderwijswetten en is een instituut voor lager en voortgezet onderwijs. In het internationaal curatorium heeft mede zitting Dr G. Bolkestein, inspecteur van het middelbaar onderwijs.

Even later lezen wij:

Ofschoon er elken dag aanvragen uit Duitsland komen, ligt het toch in de bedoeling van meet af aan meer naar internationalisatie te streven, waardoor geregeld o.a. Nederlandsche, Duitse, Engelsche en Fransche kinderen omgang met elkaar hebben.

Dat de school een Quaker-instelling is, komt hierin tot uiting, dat het opvoedkundig streven gericht is op onderlinge erkenning en eerbiediging van ieders eigenaard, in positief Christelijken geest. Initiatief en opzet zijn Quakersch, de verwerkelijking er van is overwegend door niet-Quakers ter hand genomen, en onder de kinderen is er slechts een enkel uit Quaker-kring.

Het schijnt, dat de school min of meer herinnert aan enkele Montessori-gedachten. Wij lezen althans:

De individu, die ondergaat in de massa, gaat onder. Individualisme is wellicht een der moeilijkste, maar ook een der waardevolste eigenschappen van den Hollander. Wat waardevol is, wordt in tijden van spanning licht ter zijde gesteld en schijnt aan waarde te verliezen. Het zal toch wel altijd waardevol blijven een karakter te bezitten; en dat betekent individualiteit. Naar opvoeding tot karakter wordt naast vruchtbare kennis op Eerde in de eerste plaats gestreefd.

En even later:

In aanmerking genomen het naar verhouding kleine aantal kinderen en de uiteenlopende leeftijden (jongens en meisjes van ca. 7 tot ca. 17 jaar) is het duidelijk, dat het onderwijs niet klassikaal wordt gegeven, doch groepsgewijze, terwijl zooveel mogelijk naar zelfwerkzaamheid wordt gestreefd. De wijze van lesgeven is zoo in elk opzicht hoogst vruchtbaar en de verwerking der leerstof heeft een uiterst vlot verloop. Verschillende lessen, welke ik bijwoonde, hebben den indruk bij mij gevestigd, dat er minder sprake is van lesgeven, dan van samen de betreffende leerstof bespreken, wat natuurlijk bij het kleine aantal leerlingen per „groep" een zeldzame mogelijkheid is. De latente of niet-latente zelfwerkzaamheid der leerlingen wordt op deze wijze onontkoombaar vanzelfsprekend opgewekt en aangekweekt. Er heerscht een geest van groote animo en ambitie; zeer verkwikkend. De verhouding leeraar-leerling, vroeger zoo berucht, doch die tegenwoordig gelukkig al veel van haar scherpte heeft verloren, is op „Eerde" zonder uitzondering een van vriend tot vriend.

Veel aandacht wordt er geschonken aan de lichaamscultuur.

Met dit al hebben wij nog niets gelezen van de grondslagen. Men heeft een bepaalden naam (dien der Quakers) gebruikt, maar de vraag, in hoeverre men het

recht daartoe heeft, is niet beantwoord, althans niet uit wat hier medegedeeld wordt. Het feit ook, dat de verwerkelijking van de plannen uitgegaan is van in meerderheid niet-Quakers, spreekt in gelijken geest.

Het is goed, op deze dingen te letten, wij er uit blijkt, dat de ziekte van onzen tijd, n.l. het niet meer vragen naar, of niet meer eerbiedigen van, een grondslag, vrijwel epidemisch is. En dat daarom temeer degenen, die, krachten hun belijdenis en hun opvatting van de openbaring, daartegen medicijn kunnen aandienen, temeer voorzichtig moeten zijn, om niet aan dezelfde ziekte onder te gaan. Het is maar een klein symptoom daar in Ommen, maar intusschen vraagt het de aandacht, — gelijk andere dingen die in Ommen vertoond worden.

Gauw tevreden.

Verleden week hadden wij het over Dr v. Es, en over de wijze waarop hij een „laatste woord" met een nóg later woord aanvulde. Wij constateerden, dat er drie punten waren, en gingen op het tweede in. Thans moeten wij, ter typeering van den „strijd" nog even opmerken, dat inzake punt 1 Dr v. Es verklaart, dat hem een vraag op de lippen zweeft, die hij toch maar niet doen zal. En bij punt 3 (in het oog loopende!! oriëntering naar Barth) teekent hij aan:

Bij de derde verblijden we ons zeer, juist omdat we het uit den mond van Dr Schilder hooren; hoewel hij misschien daarbij aan wat anders dacht dan wij hadden bedoeld.

Het doet ons zeer veel genoegen, dat Dr v. Es nu ineens zoo blij is, als wij iets verklaren.

Maar het moet ons toch van het hart, dat wij deze, zijne blijdschap, allesbehalve mannelijk vinden. Vooral, wanneer wij er aan denken, dat hij omstandig verklaarde, dat dit nu eens een punt was, waarover hij nog heel wat op zijn hart had. Nu wij hem blijkbaar de kans gegeven hebben, zich nader te verklaren, trekt hij zich terug in dergelijke nietszeggende tirades.

Waarom wordt er niet ferm gediscussieerd?

Wanneer wel en wanneer niet de wapens gebruiken.

In Leeuwarder Kerkbode spreekt de heer H. Algra over „Kerk en Vrede". Hij merkt op:

De organisatie, waarvan dit blad de tolk is, staat op het standpunt, dat onze regering geen geweldgebruik, die van buiten ons land binnendringen, met geweld mag keeren. Zij acht verdediging van het vaderland zonde.

Zelfs al zou een communistische roofstaat probeeren ons volk te overweldigen, dan mag volgens deze organisatie de regering daartegen geen geweer laten afschieten.

Maar als er nu in ons land oproer komt? Mag de regering dan tegen de oproerlingen geweld gebruiken? Dat weet „Kerk en Vrede" niet.

Daarover studeert zij dezen winter.

Het staat in den 10den jaargang, nummer 7. De hoofdredacteur, Dr J. J. Buskes, heeft het eerlijk bekend. En het eert hem, dat hij het zoo onomwonden erkent: Wij hebben op deze vraag geen antwoord.

Hij schrijft: „Op onze laatste jaarvergadering zaten wij toch allen wel met het probleem van den burgeroorlog". Enkele dagen na die jaarvergadering kwam er oproer in Amsterdam. Daardoor werd de kwestie acuut. En daarom: „het vraagstuk van den burgeroorlog vraagt onder ons om bezinning en oplossing. We zullen ons in de komende maanden met dit vraagstuk moeten bezighouden."

Het is droevig.

Allereerst, omdat een van de meest elementaire plichten van de overheid hier tot een probleem wordt gemaakt, waar de heeren de eerstvolgende maanden over gaan studeeren. Maar ook, omdat menschen, die met zulk een pathos getuigen over het onchristelijke van wapengeweld, blijkbaar over een van de eenvoudigste consequenties van hun standpunt nog moeten gaan studeeren.

Zonder heen te willen loopen over de moeilijkheden, die er zijn, willen wij toch constatareeren, dat door deze vereeniging blijkens dit recente feit toch metterdaad over veel moeilijkheden heengelopen is. Want de bezwaren tegen het oorlogvoeren in het algemeen zijn in haar orgaan dikwijls op zulke gronden ontwikkeld, dat daarmee ook elke verdediging tegen ontkenners van een burgeroorlog veroordeeld zou zijn. En toch is men op dit punt (van den burgeroorlog) nog niet klaar? Maar dan zijn de argumenten te haastig, te ondoordacht geweest. En zal men na rijpere overweging het wapengeweld in een burgeroorlog wel toestaan, dan zal in principe daarmee óók het oorlogvoeren naar buiten weer zijn toegelaten. Inderdaad, men is hier al te haastig.

Toon.

De Boeijsing heeft in „Het Kerkblad van Haarlem" geschreven over een uittaling in een kerkbode, die, hoewel in het algemeen het polemiseren soms noodzakelijk achtende, meende, dat in sommige gevallen de toon, waarop gediscussieerd werd, niet altijd juist is. De Boeijsing merkt tegenover dezen kerkbode-schrijver op:

Van mijn kant betwijfel ik of de toon het voornaamste is. Vanzelfsprekend moet deze fatsoenlijk en christelijk zijn. Daarover zijn we allen het wel eens.

Doch hoe dikwijls lees ik in onze christelijke, ook onze kerkelijke pers dingen, waarbij de toon wel gaat, soms zelfs erg christelijk klinkt, doch die tegelijk met een stalen gezicht de waarheid weerstaan, herhaald weerlegde uitspraken uit den treure repeteeren en in een vrome pen een heel scherpe angel, waarin venijn zit, uitsteken.

Dat is een stiekeme scherpte, die te hekelen is. En verwondert het u dan, dat strijders als K. S.

die in de voorste linie, dikwijls geheel alleen, de strijd voeren voor de waarheid van Gods Woord, wel eens tureluursch worden en in vurig temperament hun geschut verzwaren om alle leugen-kazematten ineens te beuken?

Als dat in liefde voor de waarheid en in toorn tegen allerlei mooie leugens gedaan wordt, wie zal dit dan durven laken?

Heeft Christus Zelf in Zijn pleit voor de waarheid, tegenover haar verdraaiers en verkrachters niet gestaan met de scherpe vlammentongen van Zijn: „Wee u, wee u!"

Hij kon en mocht daarbij heel persoonlijk worden.

Als het onder ons, ook in de pers, maar zooveel mogelijk zakelelijk blijft.

Dan kan de pen wel eens scherp zijn.

Omdat de waarheid scherp is.

Wij danken De Boeijsing zeer voor dit woord. Onlangs lazen wij ook hetzelfde stukje, maar dachten daarbij aan iemand, die de gelegenheid heeft gehad in officieele vergaderingen te handelen met een auteur, die wel eens een enkelen keer polemiseert, en dan naar binnen toe dezelfde meeningen volhoudt, die hij ook naar buiten heeft gehandhaafd. Uit het officieele lichaam, dat dezen „iemand" daartoe de kans gaf, was deze echter op een goeden dag zonder opgaaf van reden vertrokken. Na dit toon-looze afscheid kwam later uit zijn pen een kerkbode-klacht over den toon der kerkelijke polemiek....

Voorts is er ook nog een toon in gesprekken, die niet te controleren zijn. Meestal wordt er meer bedorven door den toon, die binnen vier muren blijft, dan door den toon van wie weet in den luidspreker te komen. Een luidspreker trouwens, dien ieder desverlangd afstellen kan.

Heel vaak wordt geklaagd over den toon, als te „scherp", door menschen, die het woord „scherp" eigenlijk vervangen moesten door: „concreet". Anderen zijn er, soms ook zijn het weer dezelfde, die met genoegen toelusteren, wanneer de beginselen worden verdedigd naar buiten, maar die plotseling over den „toon" gaan klagen, als dezelfde beginselen zich óók keeren naar binnen. En tegenover zulke klagers denk ik ook, evenals De Boeijsing, aan den strijd van Christus, die nog wel in meer dingen ons voorbeeld moet zijn, dan onze soms eclectisch te werk gaande theorieën over Christus-als-ons-voorbeeld zelf wel willen weten.

K. S.

BOEKBESPREKING

Ter recensie ontvingen wij:

Het Schouwvenster, De Chr. Weekillustratie (uitg. H. A. v. Bottenburg, Amsterdam), met veel belletrie, verzorgd door verscheidene medewerkers als Joseph Hocking, M. van der Staal, G. J. Peelen. Verder een afdeling „Voor onze vrouwen" onder redactie van Mevr. J. M. Westerbrink-Wirtz; een korte boekbespreking; Puzzle-hoekje; veel goede foto's over verschillende actuele onderwerpen.

Aan „Het Schouwvenster" is toegevoegd: „Het kleine Schouwvenster" met korte en vervolgv verhalen, verzorgd door ten deele nieuwe medewerkers: Ans v. d. Sluis, Corry Westerbrink, e.a.

De Christelijke Illustratie De Spiegel (uitg. Gebrs Zomer & Keuning, Wageningen). Gevarieerde onderwerpen: Wat om ons heen gebeurt, De stem van het Saarland, Van eigen erf; Belletristische artikelen van Johanna Breevoort, M. v. d. Staal, M. Martien, K. Borel, K. Lantermans en anderen. Elk blad bevat ook een kleine overdenking b.v. van Dr C. J. van Paassen, Dr D. A. van den Bosch, Dr P. van Dijk en vele anderen. De illustraties zijn veel en goed.

„t Anker", officieel orgaan van de Vereeniging „t Anker". Deze heeft ten doel: verspreiding van 't Evangelie onder Schippers. Redactie-adres: Nootweg 164, Nieuw-Loosdrecht. 't Blad bevat artikelen van den Hoofdredacteur Dr J. Versteeg, behandeling van den Catechismus, Teksten en een vervolgv verhaal.

Ons Reisblad, 't orgaan van de Nederlandsche Christelijke Reisvereniging. Hierin zijn opgenomen: Reisprogramma's voor binnen- en buitenland, Foto's en korte besprekingen van steden en andere reisdoelinden. 't Redactie-adres is: Den Haag, Weteringkaade 22 A.

De Lectuurgids, uitgaande v. d. stichting Jeugdlectuur. Redactie-adres: Jonkv. J. J. Baroness Mackay, Weteringschans 51, Amsterdam (C.), die, als steeds, bespreking geeft van vele nieuw-verschenen boeken.

De Getuige, orgaan v. d. Nederlandsche Midder-nachtzending. Redactie-adres: Reguliersgracht 114, Amsterdam (C.).

Herleving, verschijnt om de 14 dagen, dient ter verspreiding van de Christelijke beginselen. Redactie: